

ΑΠΟ ΠΟΥ ΘΑ ΞΕΚΙΝΗΣΟΥΜΕ;*

Υποθέτω πώς ένας φοιτητής θέλει να επιχειρήσει τη δομική ανάλυση ενός λογοτεχνικού έργου. Υποθέτω πώς ο φοιτητής αυτός είναι αρκετά ενημερωμένος ώστε να μην εκπλαγεί από τις διαφορές των προσεγγίσεων που στοιχίζονται — άδικαιολόγητα μερικές φορές — κάτω από τη γενική όνομασία «στρουκτουραλισμός»: αρκετά σοφός ώστε να ξέρει πώς στη δομική ανάλυση δεν υπάρχει, όπως στην κοινωνιολογία, ή τη φιλολογία, κάποια κανονιστική μέθοδος (*méthode canonique*) που όταν εφαρμοστεί μηχανικά σε ένα κείμενο αποκαλύπτει τη δομή του: αρκετά καρτερικός ώστε να προβλέψει και να υπομείνει τα σφάλματα, τα μπλοκαρίσματα, τις απογοητεύσεις, τις αποθαρρύνσεις («*πρός τί;*») που δεν θα μπορέσει να αποφύγει στην αναλυτική του πορεία: αρκετά ελεύθερος ώστε να μη διστάσει να αξιολογήσει την παραμικρή δομική ευαισθησία που ίσως υπάρχει μέσα του, την παραμικρή του διαίσθηση των πολλαπλών νοημάτων: τέλος, αρκετά διαλεκτικός ώστε να τὸ πάρει απόφαση πώς σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ συναγάγει μιὰ «ἐξήγηση» τοῦ κειμένου, ἕνα «θετικό ἀποτέλεσμα» (ἕνα τελικό δηλαδή σημαινόμενο που θὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια τοῦ ἔργου ἢ ὁ προσδιορισμός του) ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ «μπεῖ» με τὴν ἀνάλυση (ἢ με μιὰ διεργασία που θυμίζει ἀνάλυση) μέσα στὸ παιχνίδι τοῦ σημαίνοντος, μέσα στη γραφή: με δύο λόγια, νὰ πραγματώσει με τὴν ἐργασία του τὴν πολλαπλότητα (*pluriel*) τοῦ κειμένου. Ἄς ποῦμε τώρα ὅτι αὐτὸς ὁ ἥρωας — ἢ αὐτὸς ὁ σοφὸς — βρέθηκε: παρ' ὅλη τὴ σοφία του θὰ συναντήσει κι αὐτὸς μιὰν ἀπορία στη διαδικασία, μιὰν ἀπλή δυσκολία, τὴ δυσκολία κάθε ἀρχῆς: *ἀπὸ ποῦ θὰ ξεκινήσουμε;*

Στὴν πρακτικὴ τῆς μορφῆς καὶ ὡς κίνηση (*gestuelle*) (πρόκειται γιὰ τὴν πρώτη κίνηση που θὰ κάνουμε ὅταν βρεθοῦμε μπροστὰ στὸ κείμενο) ἡ δυσκολία αὐτὴ εἶναι ἡ ἴδια — θὰ λέγαμε — με ἐκείνη που θεμελίωσε τὴ σύγχρονη γλωσσολογία: ἔτσι καὶ ὁ Saussure, που τὸ ἑτερόκλητο τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας τὸν εἶχε ἀρχικὰ συνθλίψει, γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴν τυραννία που δὲν εἶναι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, παρὰ ἡ τυραννία τῆς ἀδύνατης ἀρχῆς, ἀποφάσισε νὰ διαλέξει ἕνα νῆμα (τὸ νῆμα τοῦ νοήματος), καὶ νὰ ξετυλίξει αὐτὸ τὸ νῆμα: ἔτσι συγκροτήθηκε ἕνα γλωσσικὸ σύστημα. Με τὸν ἴδιο τρόπο, ἂν καὶ σ' ἕνα δεύτερο ἐπίπεδο τοῦ λόγου, τὸ κείμενο ἀναπτύσσει πολλαπλοὺς καὶ ταυτόχρονους κώδικες που δὲν βλέπει κανεὶς

* Τὸ πρωτότυπο «*Par où commencer?*» δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ *Poétique*, ἀρ. 1 (1970), σ. 3 - 9. Ἡ μετάφραση δημοσιεύεται με τὴν ἄδεια τοῦ ἐκδότη. © Editions du Seuil, 1970.

ἐξαρχῆς τῆ συστηματικῆ τους ἢ μᾶλλον: κώδικες ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς ἀμέσως νὰ τοὺς κατονομάσει. Ὅλα πράγματι συντείνουν στὴν ἀθώωση τῶν δομῶν ποὺ ἀναζητοῦμε, στὴν ἀπόκρυψή τους: τὸ ξετύλιγμα τοῦ λόγου, ἡ φυσικότητα τῶν φράσεων, ἡ φαινομενικὴ ἰσοδυναμία τοῦ σημαίνοντος καὶ τοῦ μὴ-σημαίνοντος, οἱ σχολικὲς προκαταλήψεις (τοῦ «διαγράμματος», τοῦ «προσώπου», τοῦ «ῥυθμοῦ»), ἡ συγχρονία τῶν νοημάτων, ἡ παράξενη ἐξαφάνιση καὶ ἐπανεμφάνιση ὀρισμένων θεματικῶν «φλεβῶν». Μπροστὰ στὸ φαινόμενο τοῦ κειμένου ποὺ τὸ νιώθουμε σὰν πλοῦτο καὶ σὰν φύση (ἔχοντας δηλαδὴ δύο σοβαροὺς λόγους νὰ τὸ μυθοποιήσουμε), πῶς νὰ ἐπισημάνουμε, πῶς νὰ τραβήξουμε τὸ πρῶτο νῆμα, πῶς νὰ ἀποσπάσουμε τοὺς πρώτους κώδικες; Τοῦτο τὸ μεθοδολογικὸ πρόβλημα θέλουμε ἐδῶ νὰ θίξουμε προτείνοντας μιὰ *πρώτη* ἀνάλυση ἐνὸς μυθιστορήματος τοῦ Ἰουλίου Βέρν, τῆς *Μυστηριώδους Νήσου*¹.

Ἐνας γλωσσολόγος γράφει²: «Σὲ κάθε διαδικασία ἐπεξεργασίας τῆς πληροφορίας μπορεῖ κανεὶς νὰ συναγάγει ἓνα ὀρισμένο σύνολο Α τῶν ἀρχικῶν σημάτων καὶ ἓνα ὀρισμένο σύνολο Β τῶν τελικῶν σημάτων ποὺ παρατηροῦνται. Ἔργο τῆς ἐπιστημονικῆς περιγραφῆς εἶναι νὰ ἐξηγήσει πῶς πραγματοποιεῖται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ Α στὸ Β καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ δεσμοὶ ἀνάμεσα στὰ δύο αὐτὰ σύνολα (ἂν οἱ ἐνδιάμεσοι κρίκοι εἶναι ἰδιαίτερα περίπλοκοι καὶ διαφεύγουν ἀπὸ τὴν παρατήρηση, τότε μιᾶμε στὴν κυβερνητικὴ γιὰ *μαῦρο κουτί*).» Σχετικὰ μὲ τὸ μυθιστόρημα ὡς «προχωρητικὸ» σύστημα πληροφοριῶν, ἡ διατύπωση τοῦ Renzin μπορεῖ νὰ μᾶς ὑπαγορεύσει ἓνα πρῶτο διάβημα: νὰ προσδιορίσουμε πρῶτα ἀπ' ὅλα τὰ δύο ὀριακὰ σύνολα, τὸ ἀρχικὸ καὶ τὸ τελικὸ, καὶ κατόπιν νὰ διερευνήσουμε μὲ ποιοὺς τρόπους, μέσα ἀπὸ ποιοὺς μετασχηματισμοὺς καὶ ποιὲς κινητοποιήσεις τὸ δεύτερο σύνολο ἀνταμώνει τὸ πρῶτο ἢ διαφοροποιεῖται ἀπ' αὐτό: πρέπει κοντολογίς νὰ καθορίσουμε τὴν μετάβαση ἀπὸ μιὰ ἰσορροπία σὲ μιὰν ἄλλη, νὰ διαπεράσουμε τὸ «μαῦρο κουτί». Ὡστόσο, ἡ ἰδέα τοῦ ἀρχικοῦ (ἢ τελικοῦ) συνόλου δὲν εἶναι ἀπλή· γιατί δὲν παρουσιάζουν ὅλα τὰ ἀφηγήματα τὴν ὥραία καὶ ἐξαιρετικὰ διδακτικὴ διάταξη τοῦ μπαλζακικοῦ μυθιστορήματος ποὺ ἀρχίζει μὲ ἓνα στατικὸ καὶ γιὰ μεγάλο διάστημα συγχρονικὸ λόγο, μιὰ τεράστια καὶ ἀκίνητη σύνταξη ἀρχικῶν δεδομένων ποὺ τὴν ὀνομάζουμε *πίνακα* (ὁ *πίνακας* εἶναι μιὰ ρητορικὴ ἰδέα ποὺ θὰ ἄξιζε νὰ μελετηθεῖ γιατί ἀποτελεῖ ἀκριβῶς μιὰ πρόκληση στὴν *προέλαση* [marche] τῆς γλώσσας [langage]): σὲ πολλὲς περιπτώσεις ὁ ἀναγνώστης βρίσκεται ριγμένος *in medias res*: τὰ στοιχεῖα τοῦ *πίνακα* σπέρνονται στὴ διάρκεια μιᾶς διήγησης ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πρώτη λέξη. Τέτοια εἶναι ἡ περίπτωση τῆς *Μυστηριώδους Νήσου*: ὁ λόγος ἀδράχνει τὴν ἱστορία «ἐν κινήσει» (πρόκειται ἄλλωστε γιὰ μιὰ καταιγίδα). Γιὰ νὰ προσδιορίσουμε τὸν ἀρχικὸ *πίνακα* δὲν ὑπάρχει λοιπὸν παρὰ ἓνας μόνος τρόπος: νὰ χρησιμοποιήσουμε διαλεκτικὰ τὸν τελικὸ *πίνακα* (ἢ ἀντίστροφα ἀνάλογα μὲ τὶς περιπτώσεις). Ἡ *Μυστηριώδης Νῆσος* τελειώνει μὲ δύο εἰκόνες: ἡ πρώτη παριστάνει τοὺς ἑξι ἀποίκους συγκεν-

τρωμένους πάνω σ' ένα γυμνό βράχο· θα πεθάνουν από τις στερήσεις, αν
 δεν τους περισώσει ή θαλαμηγός του λόρδου Glenarvan: ή δεύτερη παρου-
 σιάζει τους ίδιους αυτούς αποίκους, σώους, σε μιὰ εϋφορη περιοχή της
 πολιτείας 'Αιόβα που την έχουν αποικίσει· οί δυο αυτές τελικές εικόνες
 βρίσκονται όλοφάνερα σε μιὰ παραδειγματική σχέση: ή ανθηρότητα αντι-
 τίθεται στο μαρασμό, ό πλοϋτος στην ένδεια· του τελικού αυτού παραδείγμα-
 τος (paradigme) πρέπει να υπάρχει ένα αρχικό σύστοιχο, διαφορετικά, αν
 δεν υπάρχει (ή υπάρχει μόνο ένμέρει) τότε θα έχει σημειωθεί κάποια από-
 λεια, κάποια έξασθένιση ή κάποιος μετασχηματισμός μέσα στο «μαδρο
 κουτί»· στην προκειμένη περίπτωση συμβαίνει ακριβώς το τελευταίο: Το
 προηγούμενο σύστοιχο του αποικισμού της 'Αιόβα είναι ό αποικισμός του
 νησιού, μόνο που αυτό το σύστοιχο συμπίπτει με την ίδια τή διήγηση,
 εκτείνεται σε όλα τα συμβάντα που συνθέτουν το μυθιστόρημα και, έπομέ-
 νως, δεν αποτελεί έναν «πίνακα»· αντίθετα ή τελική κατάσταση ένδειας (πά-
 νω στο βράχο) παραπέμπει συμμετρικά στην πρώτη κατάσταση ένδειας
 των αποίκων, όταν μετά την πτώση τους από το αερόστατο, βρίσκονται όλοι
 συγκεντρωμένοι στο νησί, το όποιο στη συνέχεια θα αποικίσουν χωρίς να
 διαθέτουν κανένα μέσο (εκτός από ένα περιδέριο σκύλου και ένα σπόρο
 σιτάρι)· ώστε χάρη σ' αυτήν τή συμμετρία διαμορφώνεται ό αρχικός πίνα-
 κας: είναι το σύνολο των δεδομένων που συνάγονται από τα πρώτα κεφά-
 λαια του έργου ως το σημείο όπου, αφού ξαναβρέθηκε ό Cygus Smith, ή
 ομάδα των αποίκων είναι πιά πλήρης, έτσι ώστε ή πληρότητά της να αντι-
 παρατίθεται με ένα τέλειο, σχεδόν αλγεβρικό τρόπο στην πλήρη έλλειψη
 εργαλείων («*Η φωτιά είχε σβήσει*»· έτσι ολοκληρώνεται, στο κεφάλαιο 8,
 ό αρχικός πίνακας του μυθιστορήματος). Το σύστημα πληροφόρησης συγ-
 κροτείται κοντολογίς σαν ένα επαναλαμβανόμενο παράδειγμα (ένδεια/
 αποικισμός), αλλά αυτή ή επανάληψη χωλαίνει: ενώ δηλαδή οί δυο κατα-
 στάσεις ένδειας είναι «πίνακες», ό αποικισμός είναι μιὰ «ίστορία». Τούτη
 ακριβώς ή άνωμαλία (disturbance) «άνοίγει» (καθώς ανοίγει ένα πρώτο
 κλειδί) τή διαδικασία της ανάλυσης αποκαλύπτοντας δυο κώδικες: ό ένας,
 ό στατικός κώδικας αναφέρεται στην άδαμική κατάσταση των αποίκων που
 λειτουργεί ως πρότυπο στον αρχικό και τον τελικό πίνακα· ό άλλος, ό δυ-
 ναμικός κώδικας (ιδιότητα που δεν σημαίνει ότι τα χαρακτηριστικά του δεν
 είναι σημασιολογικά) αναφέρεται στην εύρετική εργασία (travail heuris-
 tique), με την όποια οί ίδιοι αυτοί άποικοι θα «ανακαλύψουν», θα «έξιχνιά-
 σουν» και θα «βροδν» ταυτόχρονα τή φύση και το μυστικό του νησιού.

Μετά την πρώτη αυτή έπιλογή, εύκολα (αν όχι γρήγορα) μπορεί κανείς
 σιγά-σιγά να σχηματίσει καθέναν από τους δυο κώδικες που έχει ανασύρει
 στην έπιφάνεια. 'Από μορφολογική σκοπιά ό άδαμικός κώδικας (ή μάλλον
 το θεματικό πεδίο της πρωταρχικής ένδειας, γιατί το πεδίο αυτό άπαρτί-
 ζεται από πολυάριθμους κώδικες) περιλαμβάνει ποικίλους όρους: όρους
 δράσης, ένδείξεις, σήματα (sèmes), διαπιστώσεις, σχόλια. "Ας πάρουμε λ.χ.

δύο ἀκολουθίες πράξεων πού συνδέονται μὲ αὐτὸν τὸν κώδικα. Ἡ πρώτη ἀκολουθία εἶναι ἐκείνη πού εἰσάγει τὸ μυθιστόρημα, ἢ ἀργὴ πτώση τοῦ ἀερόστατου. Ἡ πτώση αὐτὴ ἀποτελεῖται — θὰ λέγαμε — ἀπὸ δύο νήματα: ἓνα νῆμα τῆς δράσης (actionnel), φυσικοῦ τύπου, πού ἀποδίδει μιὰ πρὸς μιὰ τις φάσεις στὸ βαθμιαῖο ξεφούσκωμα τοῦ ἀερόστατου (οἱ ὄροι του μποροῦν νὰ ἐπισημανθοῦν πολὺ εὐκόλα, νὰ ἀριθμηθοῦν καὶ νὰ δομηθοῦν) καὶ ἓνα «συμβολικὸ» νῆμα, στὸ ὁποῖο παρατάσσονται ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ πού «σημειώνουν» (μὲ τὴ γλωσσολογικὴ σημασία τῆς λέξης) τὴν ἀποστέρηση (depourillement) ἢ μᾶλλον τὴν ἐθελοντικὴ ἀπογύμνωση (spoliation) τῶν ἀποίκων, μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας θὰ ξαναβρεθοῦν ἐγκαταλειμμένοι στὸ νησί, χωρὶς ἀποσκευές, χωρὶς ἐργαλεῖα, χωρὶς ὑπάρχοντα: γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπ' τὸ χρυσάφι (τὰ 10.000 φράγκα πού πετοῦν ἀπὸ τὸ καλάθι στὴν προσπάθειά τους νὰ τὸ ἀνυψώσουν) εἶναι μιὰ ἐνέργεια πολὺ συμβολικὴ (δεδομένου μάλιστα πὼς αὐτὸ τὸ χρυσάφι ἀνήκει στὸν ἐχθρὸ, δηλαδὴ στοὺς Νότιους): τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ λαίλαπα πού προκαλεῖ τὸ ναυάγιο, ἀφοῦ ὁ ἐξαιρετικὸς καὶ κατακλυσμικὸς τῆς χαρακτῆρας ἐκφράζει συμβολικὰ τὴν ἀπότομη ἀπόσπαση ἀπὸ κάθε μορφῆς κοινωνικότητα (στὸ μῦθο τοῦ Ροβινσώνα, ἢ ἀρχικὴ καταιγίδα δὲν εἶναι μονάχα ἓνα λογικὸ στοιχεῖο πού ἐξηγεῖ τὴν «ἀπόλεια» τοῦ ναυαγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἓνα συμβολικὸ στοιχεῖο πού παριστάνει τὴν ἐπαναστατικὴ ἀπογύμνωση, τὴ μεταμόρφωση τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου σὲ πρωτόγονο). Μιὰ δεύτερη ἀκολουθία πού πρέπει νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἀδαμικὸ θέμα εἶναι ἡ ἀκολουθία τῆς πρώτης ἐξερεύνησης, ὅταν οἱ ἀποικοὶ ζητοῦν νὰ ἐξακριβώσουν ἂν ἢ γῆ, στὴν ὁποία ἔχουν πέσει, εἶναι νησί ἢ ἡπειρος: ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ἔχει τὴ δομὴ ἐνὸς αἰνίγματος μὲ κορύφωση ἄλλωστε ἰδιαίτερα ποιητικὴ ἀφοῦ ἡ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται τελικὰ μὲ τὸ φῶς τῆς σελήνης: ἡ διαδικασία τοῦ λόγου ὀρίζει βέβαια πὼς αὐτὴ ἢ γῆ θὰ εἶναι νησί καὶ πὼς αὐτὸ τὸ νησί θὰ εἶναι ἔρημο ἐπειδὴ, γιὰ τὴ συνέχεια τοῦ λόγου, ἐπιβάλλεται νὰ ἔχει δοθεῖ στὸν ἄνθρωπο τὸ ὑλικὸ πού θὰ ἐπεξεργαστεῖ, ὄχι μόνο χωρὶς τὸ ἐργαλεῖο ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴν ἀντίσταση τῶν ἄλλων ἀνθρώπων: ὁ ἄνθρωπος (ἐφόσον δὲν ἀνήκει στὴν ὁμάδα τῶν ἀποίκων) εἶναι λοιπὸν ἐχθρὸς τόσο τῶν ναυαγῶν, ὅσο καὶ τοῦ λόγου: ὁ Ροβινσώνας καὶ οἱ ναυαγοὶ τοῦ Ἰουλίου Βερν ἐκδηλώνουν τὸν ἴδιο φόβο ἀπέναντι στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, στοὺς παρείσακτους πού θὰ ἔρχονταν νὰ «χαλάσουν» τὸ νῆμα τῆς ἀπόδειξης, τὴν καθαρότητα τοῦ λόγου: τίποτε τὸ ἀνθρώπινο (ἐκτὸς ἂν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὁμάδας) δὲν πρέπει νὰ ἀμαυρώσει τὴ λαμπρὴ κατάκτηση τοῦ Ἐργαλείου (ἢ *Μυστηριώδης Νῆσος* ἀποτελεῖ τὸν ἀντίποδα ἐνὸς προφητικοῦ μυθιστορήματος — roman d'anticipation³—)· εἶναι ἓνα μυθιστόρημα πού ἀναφέρεται στὸ ἔσχατο παρελθόν, στὶς πρῶτες παραγωγές τοῦ ἐργαλείου.

Μέρος τοῦ ἀδαμικοῦ θέματος ἀποτελοῦν ἐπίσης ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς εὐεργετικῆς φύσης: πρόκειται γιὰ ἓνα κώδικα πού θὰ μπορούσαμε νὰ τὸν ὀνομάσουμε ἐδεμικὸ (*Ἀδάμ/Ἐδέμ*: παράξενη φωνητικὴ ὁμολογία). Τὸ ἐδε-

μικὸ δῶρημα ντύνεται τρεῖς μορφές: καταρχήν, ἡ ἴδια ἢ φύση τοῦ νησιοῦ εἶναι τέλεια, «γόνιμη, εὐχάριστη στὴ θεά, ποικίλη στὰ προϊόντα της» (I, 48). ἔπειτα παρέχει πάντοτε τὸ ἀπαραίτητο ὑλικὸ τὴν *κατάλληλη στιγμή* (Θέλουν οἱ ἄποικοι νὰ πιάσουν πουλιὰ μὲ πετονιά; Ἄκριβῶς ἐκεῖ δίπλα ὑπάρχουν κληματσίδες γιὰ νὰ φτιάξουν τὴν πετονιά, ἀγκάθια γιὰ τὸ ἀγκίστρι, σκουλήκια γιὰ τὸ δόλωμα). τέλος ὅταν δουλεύουν αὐτὴ τὴ φύση, οἱ ἄποικοι δὲν νιώθουν ποτὲ κούραση ἢ, τουλάχιστον, αὐτὴ ἢ κούραση ἀποδιώχεται ἀπὸ τὸ λόγο: αὐτὴ εἶναι ἡ τρίτη μορφή ποὺ παίρνει τὸ ἐδεμικὸ δῶρημα: ὁ παντοδύναμος λόγος ταυτίζεται μὲ τὴ «γενναιόδωρη» Φύση, διευκολύνει, προκαλεῖ εὐφορία, περιορίζει τὸ χρόνο, τὴν κούραση, τὴ δυσκολία: τὸ κόψιμο ἐνὸς γιγαντιαίου δέντρου ποὺ πραγματοποιεῖται σχεδὸν χωρὶς ἐργαλεῖα «ὀλοκληρώνεται» σὲ μιὰ μόνο πρόταση. θὰ πρέπει (σὲ κάποια μεταγενέστερη ἀνάλυση) νὰ ἐπιμείνουμε περισσότερο σ' αὐτὴ τὴ *χάρι*, μὲ τὴν ὁποία ὁ λόγος τοῦ Βερν στολίζει κάθε ἐγχείρημα: γιατί, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἔρχεται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ ὅ,τι συμβαίνει στὸ μυθιστόρημα τοῦ Defoe: στὸν *Ροβινσώνα Κροῦσο* ἡ ἐργασία εἶναι ὄχι μόνο ἐξαντλητικὴ (γιατὶ τότε μιὰ λέξη θὰ ἔφτανε γιὰ νὰ τὸ ἐκφράσει) ἀλλὰ καὶ καθορισμένη ὅσον ἀφορᾷ τὸ μόχθο της ἀπὸ τὸν πιεστικὸ ὑπολογισμὸ ἡμερῶν καὶ ἐβδομάδων ὀλόκληρων ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ νὰ ἐπιφέρει κανεὶς (μόνος του) τὴν παραμικρὴ μεταβολή: πόσος χρόνος, πόσες κινήσεις χρειάζονται γιὰ νὰ μετατοπίσεις μονάχος σου, ἀπὸ λίγο κάθε ἡμέρα, μιὰ βαριά πιρόγα! Ἡ λειτουργία τοῦ λόγου εἶναι ἐδῶ νὰ ἀναπαραστήσει τὴν ἐργασία σὲ ἀργὸ ρυθμὸ (*galenti*), νὰ τῆς ξαναδώσει τὴ χρονικὴ της ἀξία (ποὺ εἶναι ἡ ἴδια της ἢ ἀλλοτρίωση). κι ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι ὀλοφάνερη ἢ διηγητικὴ καὶ συνάμα ἰδεολογικὴ παντοδυναμία τῆς διαδικασίας τοῦ λόγου: ὁ εὐφημισμὸς τοῦ Βερν ἐπιτρέπει στὸ λόγο νὰ προχωρήσει γοργὰ στὴν οἰκειοποίηση τῆς φύσης, περνώντας ἀπὸ πρόβλημα σὲ πρόβλημα καὶ ὄχι ἀπὸ μόχθο σὲ μόχθο: καταγράφει ταυτόχρονα μιὰ πρόοδο τῆς γνώσης καὶ μιὰ λογοκρισία τῆς ἐργασίας: πρόκειται πράγματι γιὰ τὸ ἰδίωμα τοῦ «μηχανικοῦ» (ποὺ εἶναι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Cygus Smith), τοῦ τεχνοκράτη ποὺ κατέχει τὴν ἐπιστήμη καὶ χοροστατεῖ στὴ μεταποιητικὴ ἐργασία τὴν ἴδια στιγμή ποὺ, καθὼς τὴν ἐμπιστεύεται στοὺς ἄλλους, πολὺ ἐπιδέξια τὴν ἐκμηδενίζει: ὁ λόγος τοῦ Βερν μὲ τὶς παραλείψεις του, μὲ τὴν εὐφορικὴ του ἀπογείωση, ἀποπέμπει τὸ χρόνο, τὸ μόχθο, μὲ μιὰ λέξη τὴν ἐργασία στὴν ἀνυπαρξία τοῦ ἀκατανόμαστος: ἡ ἐργασία διαφεύγει, ξεγλιστρᾷ, ἐξαφανίζεται μέσα ἀπὸ τὶς πτυχὲς τῆς φράσης.

Ἄλλος ὑπο-κώδικας τοῦ ἀδαμικοῦ θέματος: ὁ κώδικας τοῦ ἀποικισμοῦ. Ἡ λέξη αὐτὴ εἶναι βέβαια ἀμφίσημη (ἀποικία ἐντόμων, ἀποικιοκρατία, κτλ.⁴): ἀκόμα καὶ στὴ δική μας περίπτωση, οἱ ναυαγοὶ εἶναι ἄποικοι, ἀλλὰ ἀποικίζουν μονάχα ἓνα ἔρημο νησί, μιὰ φύση παρθένα: κάθε εἶδος κοινωνικὸς θεσμὸς ἔχει ἐξαλειφθεῖ διακριτικὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ σχέδιο ποὺ ἔχει ὡς στόχο τὴ μεταποίηση τῆς γῆς χωρὶς τὴ μεσολάβηση κανενὸς τύπου δουλείας:

καλλιεργητὲς ναί, ἀλλὰ ὄχι ἀποικιοκράτες. Ὡστόσο, στὴν καταγραφή τῶν κωδίκων θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ σημειωθεῖ ὅτι οἱ διανοθρώπινες σχέσεις, ὅσο καὶ ἂν εἶναι διακριτικὲς καὶ συμβατικὲς, ἐγγράφονται μέσα σὲ μιὰν ἀποικιακὴ, ἔστω καὶ μακρινή, προβληματικὴ· οἱ ἄποικοι (ἔστω καὶ ἂν ὅλοι συμμετέχουν στὴ δουλειά) ἔχουν καταναίμει μεταξύ τους τὴν ἐργασία μὲ ἱεραρχικὸ τρόπο (ὁ ἀρχηγὸς καὶ τεχνοκράτης: Cygus, ὁ κυνηγὸς: Spilett, ὁ κληρονόμος: Herbert, ὁ εἰδικευμένος ἐργάτης: Pencroff, ὁ ὑπηρέτης: Nab, ὁ κατάδικος ποὺ περιορίζεται στὸν ἀπλὸ ἀποικισμό, τὸν ἀποικισμό τῶν κοπαδιῶν: Ayrton)· ἐπιπλέον ὁ νέγρος, ὁ Nab, ἀντιπροσωπεύει μιὰ δουλικὴ φύση ὄχι γιατί τὸν «κακομεταχειρίζονται» ἢ, ἔστω, τὸν «κρατοῦν σὲ ἀπόσταση» (ἀντίθετα μάλιστα τὸ ἔργο ἀποπνέει φιλανθρωπία καὶ ἐξισωτισμό), οὔτε κὰν γιατί ἡ ἐργασία του εἶναι ὑποδεέστερη, ἀλλὰ γιατί ὁ ψυχολογικὸς του χαρακτήρας εἶναι ζωικοῦ τύπου: μὲ ἔντονη διαίσθηση καὶ δεκτικότητα, μὲ σοφία ποὺ στηρίζεται στὸ ἔνστικτο καὶ στὴν προαίσθηση, ὁ Nab γίνεται ἓνα μὲ τὸ σκύλο Top: Βρίσκεται στὸ κατώτατο σημεῖο τῆς κλίμακας, στὴ βάση τῆς πυραμίδας, ποὺ στὴν κορυφὴ της ἔχει τὸ θρόνο του ὁ παντοδύναμος Μηχανικὸς· τέλος δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς ὁ ἱστορικὸς ὀρίζοντας τοῦ ἐπιχειρήματος εἶναι ἀποικιακοῦ τύπου: πρόκειται γιὰ τὸν ἀμερικανικὸ Ἐμφύλιον Πόλεμον ποὺ ἀφοῦ ἀπομακρύνει τοὺς ναυαγοὺς καθορίζει καὶ μεταθέτει μακρότερα ἓνα νέο ἀποικισμό, ἀπαλλαγμένο μὲ μαγικὸ τρόπο (χάρη στὶς ἀρετὲς τοῦ λόγου) ἀπὸ κάθε ἀλλοτρίωση (ὡς σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι καὶ ἡ περιπέτεια τοῦ Ροβινσώνα Κρούσου ἔχει ὡς ἀφετηρία της ἓνα ἀποικιακὸ πρόβλημα, τὸ δουλεμπόριο μαύρων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὁ Ροβινσώνας πρόκειται νὰ πλουτίσει μεταφέροντας τοὺς νέγρους ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ στὶς φυτεῖες τῆς Βραζιλίας: ὁ μύθος τοῦ ἔρημου νησιοῦ στηρίζεται πάνω σ' ἓνα πολὺ ζωντανὸ πρόβλημα: πὼς καλλιεργεῖται ἡ γῆ χωρὶς δούλους;): ὅταν πάλι οἱ ἄποικοι ἔχοντας χάσει τὸ νησί τους ἰδρύνουν στὴν Ἀμερικὴ μιὰ καινούρια ἀποικία, αὐτὸ γίνεται στὴν Ἀιόβα, δυτικὴ περιοχὴ, ἀπ' τὴν ὁποία ὡστόσο οἱ φυσικοὶ της κάτοικοι, οἱ Σιού, ἔχουν ἐπίσης ἐξαφανιστεῖ μὲ μαγικὸ τρόπο, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἰθαγενεῖς ἀπὸ τὴ Μυστηριώδη Νῆσο.

Ὁ δεῦτερος κώδικας ποὺ πρέπει κανεὶς νὰ ξετυλίξει (γιὰ νὰ ξεκινήσει) εἶναι ὁ κώδικας τοῦ ξεχερσώματος-ξεκαθαρίσματος⁵· μὲ τὸν κώδικα αὐτὸ θὰ συνδέσουμε ὅλα ἐκεῖνα τὰ (πολυάριθμα) στοιχεῖα ποὺ δηλώνουν ταυτόχρονα μιὰ διάρρηξη (effraction) καὶ μιὰν ἀνακάλυψη τῆς φύσης (ἔτσι ὥστε νὰ τὴν κάνουν νὰ ἀποδώσει, νὰ τῆς προσδώσουν ἀποδοτικὸ χαρακτήρα [rentabilité]). Ὁ κώδικας αὐτὸς περιλαμβάνει δύο ὑποκώδικες. Ὁ πρῶτος προϋποθέτει μιὰ διαδικασία μετασχηματισμοῦ τῆς φύσης μὲ φυσικὰ — ὅπως θὰ λέγαμε — μέσα: Τὴ γνώση, τὴν ἐργασία, τὸ χαρακτήρα· τὸ ζητούμενο σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν εἶναι ἡ ἀνακάλυψη τῆς φύσης, ἡ ἀνεύρεση τρόπων ἐκμετάλλευσής της: ἐξ οὗ καὶ «εὐρετικὸς» κώδικας. Ὁ εὐρετικὸς κώδικας ἐμπεριέχει εὐθὺς ἐξαρχῆς ἓνα συμβολισμό: τὸ συμβολισμὸ τῆς «διάτρησης», τῆς «ἔκρηξης» ἢ, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, τῆς «διάρρηξης»:

ή φύση είναι μόνο ένας φλοιός, τὸ ὄρυκτὸ περιεχόμενον εἶναι ἡ βασική της οὐσία, στὴν ὁποία ἀνταποκρίνεται ἡ ἐνδοσκοπικὴ λειτουργία καὶ ἐνέργεια τοῦ Μηχανικοῦ: πρέπει νὰ «ἀνατινάξει» γιὰ νὰ «δεῖ μέσα», πρέπει νὰ «ξεκοιλιάσει» γιὰ νὰ λευτερώσει τὰ πλούτη ποὺ ἡ φύση κατακρατεῖ· μυθιστόρημα πλουτωνικό, ἡ *Μυστηριώδης Νῆσος* ἀφυπνίζει μιὰ ζωνηρὴ χθόνια φαντασία (ζωνηρὴ ἐπειδὴ εἶναι διαφορούμενη): ὁ βυθὸς τῆς γῆς εἶναι ταυτόχρονα ἓνα καταφύγιο ποὺ κατακτᾶται (Granite-House, ὁ ὑπόγειος ὄρμισκος τοῦ *Ναυτίλου*) καὶ ἡ ἀπόκρυψη μιᾶς καταστροφικῆς ἐνέργειας (τὸ ἠφαιστειο). Ἔχει προταθεῖ ἀκριβῶς (ὁ Jean Rommier, ὅσον ἀφορᾷ τὸν 17ο αἰ.) νὰ γίνει μιὰ μελέτη τῶν μεταφορῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· δὲν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία πῶς ὁ πλουτωνισμὸς τοῦ Βέρν σχετίζεται μὲ τὰ τεχνικὰ ἔργα τοῦ βιομηχανικοῦ αἰῶνα: γενικευμένη «διάρρηξη» τῆς γῆς, τῆς Χθονός, μὲ δυναμίτη γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν ὄρυχείων, ἡ διάνοιξη δρόμων, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἡ θεμελίωση γεφυρῶν: ἡ γῆ «ἀνοίγει» γιὰ νὰ προμηθεύσει σίδηρο (αὐτὴ τὴν ἠφαιστιακὴ καὶ πυρογενὴ ὕλη μὲ τὴν ὁποία ὁ Eiffel εἰδικότερα ἀντικαθιστᾷ τὴν πέτρα, τὴν προγονικὴ ὕλη ποὺ εἶναι ἐπιχθόνια, σὰν νὰ λέγαμε, τὴ μαζεύουν στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς) καὶ τὸ σίδηρο ἀποτελεῖ τὴν διάτρησι τῆς γῆς ἐπιτρέποντας τὴν κατασκευὴ μέσων ἐπικοινωνίας (ὅπως εἶναι οἱ γέφυρες, οἱ σιδηροδρομικὲς γραμμές, οἱ σταθμοί, οἱ ὁδογέφυρες).

Ὁ (πλουτωνικὸς) συμβολισμὸς ἀρθρώνεται πάνω σ' ἓνα τεχνικὸ θέμα, τὸ θέμα τοῦ ἐργαλείου. Τὸ ἐργαλεῖο, γέννημα μιᾶς σκέψης πολλαπλασιαστικῆς (*démultipliatrice*) (ὅσο καὶ ἡ γλώσσα καὶ ἡ γαμήλια ἀνταλλαγή, ὅπως ἔχουν παρατηρήσει ὁ Lévi-Strauss καὶ ὁ Jakobson) ἀποτελεῖ οὐσιαστικά καὶ τὸ ἴδιο ἓναν παράγοντα πολλαπλασιασμοῦ: ἡ φύση (ἢ ἡ Πρόνοια) δίνει τὸ σπόρο ἢ τὸ σπῖρτο (ποὺ βρέθηκαν μέσα στὴν τσέπη τοῦ παιδιοῦ), οἱ ἄποικοι τὰ πολλαπλασιάζουν· πολλὰ εἶναι τὰ παραδείγματα ἑνὸς παρόμοιου πολλαπλασιασμοῦ ποὺ ἀπαντῶνται στὴ *Μυστηριώδη Νῆσο*: τὸ ἐργαλεῖο παράγει τὸ ἐργαλεῖο σύμφωνα μὲ μιὰ δύναμη, τὴ δύναμη τοῦ ἀριθμοῦ· ὁ πολλαπλασιαστικὸς ἀριθμὸς, ποὺ ὁ Cygus ἀποδείχνει μὲ πολλὴ προσοχὴ τὴν ἀναπαραγωγικὴ του ἀξία, εἶναι ταυτόχρονα μιὰ μαγεία («Ἐπὶ πάντοτε τὸς τρόπος νὰ κάνει κανεὶς τὰ πάντα», I, 43), ἓνας λόγος (ὁ συνδυαστικὸς ἀριθμὸς ὀνομάζεται ἀκριβῶς *λόγος*: ἡ λογιστικὴ καὶ ἡ ratio συγχέονται ἐτυμολογικὰ καὶ ἰδεολογικὰ) καὶ μιὰ ἀντι-τύχη (χάρη σ' αὐτὸ τὸν ἀριθμὸ δὲν ξεκινᾷμε πάλι ἀπ' τὸ μηδὲν μετὰ ἀπὸ κάθε βολή, κάθε φωτιά ἢ κάθε θερισμό, ὅπως στὸ παιχνίδι). Ὁ κώδικας τοῦ ἐργαλείου ἀρθρώνεται μὲ τὴ σειρά του πάνω σ' ἓνα θέμα συνάμα τεχνικὸ (τὴ μεταστοιχείωση τῆς ὕλης), μαγικὸ (τὴ μεταμόρφωση) καὶ γλωσσολογικὸ (τὴν παραγωγή τῶν σημείων), δηλαδὴ τὸ θέμα τοῦ *μετασχηματισμοῦ*. Τοῦτος πάλι [ὁ μετασχηματισμὸς] μολονότι πάντοτε ἐπιστημονικὸς, ἀφοῦ αἰτιολογεῖται σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τοῦ σχολικοῦ κώδικα (Φυσικὴ, Χημεία, Βοτανικὴ, Μάθημα τῶν Πραγμάτων), ὡστόσο οἰκοδομεῖται πάντοτε σὰν μιὰ ἐπίπληξη καὶ συχνὰ σὰν ἓνα (προσωρινὸ) αἴνιγμα: σὲ τί μπορεῖ κανεὶς νὰ μετατρέψει τίς φώκιες; Ἀπάντηση

(πού καθυστερεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ suspense): σὲ φυσητήρα σιδηρουργείου καὶ σὲ κεριά· ὁ λόγος (καὶ ὄχι μόνο ἡ ἐπιστήμη πού καλεῖται ἀπλῶς νὰ τὸ πιστοποιήσει) ἀξιῶνει, ἀφενός, νὰ διαφέρουν ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο οἱ δύο ὅροι τοῦ ἐγχειρήματος, δηλαδή τὸ ἀρχικὸ ὑλικὸ καὶ τὸ παραγόμενο ἀντικείμενο, τὰ φύκια καὶ ἡ νιτρογλυκερίνη, καί, ἀφετέρου, σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια τὴν ἀρχὴ τοῦ μαστορέματος, νὰ ἀποσπᾶται κάθε φυσικὸ ἢ δοσμένο ἀντικείμενο ἀπὸ τὸ «εἶναι» του καὶ νὰ διοχετεύεται πρὸς μιὰ ἀπροσδόκητη κατεύθυνση: τὸ πανὶ τοῦ ἀερόστατου, πού ἔχει πολλές λειτουργίες στὸ βαθμὸ πού εἶναι ἓνα ὑπόλειμμα (τοῦ ναυαγίου), μετατρέπεται σὲ ἐσώρουχα καὶ σὲ φτερὰ ἀνεμόμυλου. Εὐκόλα μαντεύει κανεὶς πόσο κοντὰ στὸ γλωσσολογικὸ ἐγχείρημα βρίσκεται αὐτὸς ὁ κώδικας πού εἶναι μιὰ διαρκῆς δοκιμὴ νέων καὶ ἀπροσδόκητων ταξινομήσεων: ἡ μεταποιητικὴ δύναμη τοῦ Μηχανικοῦ εἶναι μιὰ δύναμη λεκτικὴ, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο συνίστανται στὸ συνδυασμὸ ὀρισμένων στοιχείων (λέξεων, ὑλικῶν) μὲ σκοπὸ τὴν παραγωγὴ νέων συστημάτων (φράσεων, ἀντικειμένων) καὶ γι' αὐτὸ ἀντλοῦν ἐφόδια ἀπὸ κώδικες ἀπόλυτα ἀσφαλεῖς (γλώσσα, γνώση), τῶν ὁποίων ὅμως τὰ στερεότυπα δεδομένα δὲν ἐμποδίζουν τὴν ποιητικὴ ἀπόδοση. Στὸ μετασχηματιστικὸ κώδικα (πού εἶναι ταυτόχρονα γλωσσολογικὸς καὶ δημιουργικὸς) μποροῦμε ἄλλωστε νὰ προσαρτίσουμε ἓναν ὑποκώδικα, πού συχνὰ ἐρχεται στὴν ἐπιφάνεια, τὸν κώδικα τῆς κατονομασίας. Μόλις φτάνουν στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ πού τοὺς προσφέρει μιὰ πανοραμικὴ θέα τοῦ νησιοῦ τους, οἱ ἄποικοι σπεύδουν νὰ τὸ χαρτογραφήσουν, δηλαδή νὰ σχεδιάσουν καὶ νὰ κατονομάσουν τίς ἀνωμαλίες τοῦ ἐδάφους του· τὸ πρῶτο αὐτὸ ἐνέργημα διανοητικῆς σκέψης καὶ ἰδιοποίησης εἶναι ἓνα γλωσσικὸ ἐνέργημα, λὲς καὶ ὀλόκληρο τὸ συγκεχυμένο ὑλικὸ τοῦ νησιοῦ, τὸ ἀντικείμενο μελλοντικῶν μετασχηματισμῶν, νὰ μὴν μποροῦσε νὰ φτάσει στὸ status μιᾶς μεταλλάξιμης πραγματικότητας παρὰ μόνο περνώντας μέσα ἀπὸ τὸ δίχτυ τῆς γλώσσας: κοντολογίς οἱ ἄποικοι χαρτογραφώντας τὸ νησί τους, δηλαδή τὴν «πραγματικότητα» τους, ἀπλῶς πραγματώνουν τὸν ὄρισμὸ τῆς γλώσσας ὡς «mapping» τῆς πραγματικότητας.

Ἡ ἀνα-κάλυψη τοῦ νησιοῦ στηρίζεται, ὅπως εἶπαμε, δύο κώδικες, ἀπ' τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος εἶναι ὁ εὐρετικὸς κώδικας πού συνοψίζει ὅλα τὰ μεταποιητικὰ γνωρίσματα καὶ πρότυπα τῆς φύσης. Ὁ δεύτερος, πάλι, πολὺ πιὸ συμβατικὸς ἀπὸ μυθιστορηματικὴ ἄποψη, εἶναι ἓνας κώδικας ἐρμηνευτικὸς· ἀπ' αὐτὸν προκύπτουν τὰ διάφορα αἰνίγματα (καμιὰ δεκαριά) πού δικαιολογοῦν τὸν τίτλο τοῦ ἔργου (*Ἡ Μυστηριώδης Νῆσος*) καὶ πού ἡ λύση τους καθυστερεῖται ὡς τὸ τελικὸ κάλεσμα τοῦ πλοιάρχου Nemo. Ὁ κώδικας αὐτὸς ἔχει μελετηθεῖ μὲ ἀφετηρία ἓνα ἄλλο κείμενο⁶ καὶ μποροῦμε ἐδῶ νὰ διαβεβαιώσουμε πὼς οἱ τυπικοὶ του ὅροι ἀπαντῶνται ξανὰ στὴ *Μυστηριώδη Νῆσο*: ἡ θέση, ἡ θεματοποίηση, ἡ διατύπωση τοῦ αἰνίγματος, οἱ διάφοροι ἀναβλητικοὶ ὅροι (πού καθυστεροῦν τὴν ἀπάντηση), ἡ διαλεύκανση-ἀποκάλυψη. Ὁ εὐρετικὸς καὶ ὁ ἐρμηνευτικὸς κώδικας εἶναι συγγενικοί, ἀφοῦ

καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τὸ νησί συνιστᾶ τὸ ἀντικείμενο μιᾶς ἀνακάλυψης: ὡς φύση, πρέπει νὰ τῆς ἀποσπαστεῖ ὁ πλοῦτος, ὡς τόπος κατοικίας τοῦ Νέμο, πρέπει νὰ ἀνακαλυφθεῖ ὁ προνοιακὸς τῆς κάτοχος· ὁλόκληρο τὸ ἔργο ἔχει οἰκοδομηθεῖ πάνω σὲ μιὰ κοινὴ παροιμία: *σὺν Ἀθηναῖ καὶ χεῖρα κίνει*, προσπάθησε μόνος σου νὰ δαμάσεις τὴν ὕλη καὶ ὁ Νέμο ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀνθρώπινη ὑπεροχὴ σου θὰ σοῦ φερθεῖ σὺν νὰ ἦταν θεός. Οἱ δύο αὐτοὶ συγκλίνοντες κώδικες ἀφυπνίζουν δύο διαφορετικοὺς (ἂν καὶ συμπληρωματικούς) συμβολισμούς: ἡ «διάρρηξη» τῆς φύσης, ἡ ὑποταγὴ, τὸ δάμασμα, ὁ μετασχηματισμὸς, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς γνώσης (περισσότερο, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὴν ἐργασία) παραπέμπουν σὲ μιὰν ἄρνηση τῆς κληρονομιάς, σὲ ἓνα συμβολισμὸ τοῦ Υἱοῦ· ἡ ἐπέμβαση τοῦ Νέμο ποὺ στὴν πραγματικότητα ἐνοχλεῖ μερικὲς φορὲς τὸ μεγάλο Υἱὸ (τὸν Cygnus) ἐμπεριέχει μιὰ συμβολικὴ τοῦ Πατέρα (ποὺ ἀναλύεται ἀπὸ τὸν Marcel Moré):⁷ παράξενος πατέρας ὡστόσο, παράξενος θεὸς τοῦτος ἐδῶ, ποὺ ὀνομάζεται Κανεῖς.

Τὸ πρῶτο αὐτὸ «ξεκαθάρισμα» θὰ φανεῖ περισσότερο θεματικὸ παρά φορμαλιστικὸ: πρόκειται ὡστόσο γιὰ μιὰ μεθοδολογικὴ ἐλευθερία ποὺ πρέπει νὰ γίνεῖ ἀποδεκτὴ: γιατί δὲν μπορεῖ κανεῖς νὰ *ξεκινήσει* τὴν ἀνάλυση ἑνὸς κειμένου (ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα ποὺ ἔχει τεθεῖ) ἂν δὲν προηγηθεῖ μιὰ πρώτη σημασιολογικὴ ἀντιμετώπιση (τοῦ περιεχομένου), εἴτε θεματικὴ, εἴτε συμβολικὴ, εἴτε ἰδεολογικὴ. Ἡ δουλειὰ ποὺ ἀπομένει λοιπὸν νὰ γίνεῖ (δουλειὰ τεράστια) εἶναι νὰ παρακολουθήσει κανεῖς τοὺς πρώτους κώδικες, νὰ ἐπισημάνει τοὺς ὅρους τους, νὰ σκιαγραφήσει τὶς ἀκολουθίες, ἀλλὰ καὶ νὰ προτείνει ἄλλους κώδικες ποὺ διαγράφονται ἴσως μέσα στὴν προοπτικὴ τῶν πρώτων κωδίκων. Μὲ λίγα λόγια ἐὰν ἐπιτρέψουμε στὸν ἑαυτὸ μας νὰ ξεκινήσει ἀπὸ μιὰν ὀρισμένη συμπύκνωση τοῦ νοήματος (ὅπως κάναμε ἐδῶ) αὐτὸ γίνεται, ἐπειδὴ ἡ διαδικασία τῆς ἀνάλυσης, μὲ τὴν ἀτέλειωτη ὕφανσή της, ἐπιδιώκει ἀκριβῶς νὰ ἀποκαλύψει (*faire éclater*) τὸ κείμενο, τὸ πρῶτο σημεῖο τῶν νοημάτων, τὴν πρώτη εἰκόνα τῶν περιεχομένων. Ἐκεῖνο ποὺ παίζεται (*l'enjeu*) στὴ δομικὴ ἀνάλυση δὲν εἶναι ἡ ἀλήθεια τοῦ κειμένου ἀλλὰ ἡ πολλαπλότητά του· ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ συνίσταται σὲ μιὰ πορεία ἀπὸ τὶς μορφὲς στὸν ἐντοπισμὸ, τὴ διαλεύκανση ἢ τὴ διατύπωση τῶν περιεχομένων (γιὰ μιὰ τέτοια διαδικασία δὲν θὰ ἦταν καθόλου ἀναγκαῖα μιὰ δομικὴ μέθοδος), ἀλλὰ ἀντίθετα συνίσταται στὴ διάλυση, τὴν ἀπόθιση, τὸν πολλαπλασιασμὸ, τὴν ἐνεργοποίησή τῶν πρώτων περιεχομένων κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση μιᾶς μορφικῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἐρευνητὴς θὰ βρεῖ λοιπὸν πολλὰ πλεονεκτήματα σ' αὐτὴν τὴ διαδικασία ἀφοῦ τοῦ παρέχει τὸ κλειδί γιὰ νὰ ἀρχίσει τὴν ἀνάλυση ξεκινώντας ἀπὸ μερικοὺς οἰκείους κώδικες καὶ ταυτόχρονα τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείψει αὐτοὺς τοὺς κώδικες (νὰ τοὺς μεταλλάξει) προχωρώντας ὄχι μέσα στὸ κείμενο (ποὺ εἶναι πάντοτε συγχρονικὸ, ὀγκῶδες καὶ στερεογραφικὸ) ἀλλὰ στὴν ἴδια του τὴν ἐργασία.

Μετάφραση: Μ. Μητσού - Παπᾶ

Σημειώσεις

1. Collection *Le livre de poche*, Hachette, 1966, 2 τόμοι.
2. I. I. Revzin: «Les principes de la théorie des modèles en linguistique», *Langages* no. 15, Σεπτ. 1969, σ. 28.
3. Roman d'anticipation: μυθιστόρημα που δανείζεται τὰ φανταστικά του στοιχεία ἀπὸ ὑποτιθέμενες πραγματικότητες τοῦ μέλλοντος [Σ.τ.Μ.].
4. Στὰ γαλλικὰ ἡ λέξη «ἀποικία», *colonie*, ἔχει περισσότερες χρήσεις, ὅπως *colonie de vacances*: παιδικὴ κατασκήνωση, *colonie penitentiaire*: ἀναμορφωτήριον, κτλ. [Σ.τ.Μ].
5. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ R. Barthes κάνει ἓνα λογοπαίγνιον χρησιμοποιώντας τὸ ζευγὸς τῶν λέξεων *défrichement* (ἐκχέρσωση, ξεχέρσωμα, ἐξομάλυνση) καὶ *déchiffrement* (ἀποκρυπτογράφηση, διασάφηση, ἐξήγηση, ξεκαθάρισμα), ὅπου σημειώνεται μιὰ *μετάθεση*. Δυστυχῶς τὸ λογοπαίγνιον δὲν ἀποδίδεται στὰ ἑλληνικὰ [ΣτΜ].
6. «S/Z» μελέτη γιὰ τὴ *Sarrasine* τοῦ Balzac, Editions du Seuil, Collection Tel Quel.
7. Marcel Moré, *Le très curieux Jules Verne*, Gallimard 1960.